

AMSTELODAMUM

MAANDBLAD VOOR DE KENNIS VAN AMSTERDAM

ORGAAN VAN HET GENOOTSCHAP
AMSTELODAMUM

R E D A C T R I C E

Dr I. H. VAN E E G H E N

TWEE EN VEERTIGSTE JAARGANG

1955

N.V. DRUKKERIJ EN UITGEVERIJ J. H. DE BUSSY ROKIN 60-62 AMSTERDAM

kerkgebouw in de Barndesteeg in wezen nog bestaat. De hier gepubliceerde foto's, opgenomen door de Heer R. Colombijn op het eind van het vorig jaar, tonen dit aan. Daar zien wij de Zuidkant van de kerk van de gang van de Oudezijds Achterburgwal uit, vanwaar zij meer dan twee eeuwen is benaderd door de kerkgangers, en dan het interieur van de kerk op de eerste verdieping ¹⁾, thans in gebruik bij de meubelfabriek Ubachs. Boven de deur, die daar toegang gaf tot de schuilkerk, stond de Ooievaar, wiens naam onverbrekkelijk aan de kerk is verbonden.

1. H. v. E.

¹⁾ Vergelijk Prof. Dr. C. G. van Riel, die deze kerk beschreef in het Handelsblad van 6 Februari 1938.

BEZOEK AAN HET TRIPPENHUIS

Hoewel het de derde maal in de geschiedenis van Amstelodamum was, dat een excursie naar het Trippenhuis werd georganiseerd, was ook dit maal de belangstelling groot: ruim honderd deelnemers werden Zaterdagmiddag 20 November jl. door de Voorzitter, Prof. Mr. H. de la Fontaine Verwey, in de vergaderzaal verwelkomd. Na deze inleiding vertelde de Heer M. E. 't Hart, Hoofd van de Administratie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, een en ander omtrent de bewogen geschiedenis van het Trippenhuis en inzake de doelstelling en werkwijze van de huidige bewoonster: de Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen.

Na deze interessante uiteenzetting begon het gezelschap in twee groepen, onder leiding van de Heren M. E. 't Hart en C. M. Renooy, de zwerftocht door het nog zo sterk tot de verbeelding sprekende huis. Vooral het prachtige panorama van de oude stad, dat op het dak te genieten was, bracht de deelnemers in verrukking.

Beide groepen verenigden zich tenslotte weer in de vergaderzaal, waar de Voorzitter aller dank vertolkte voor de gastvrije ontvangst en de interessante middag.

s. v. w.

SLOME DUIKELAAR

In een zeer lezenswaardig artikel, getiteld „Van Poerimspelen tot Poerimkranten” en verschenen in het slechts kort bestaan hebbende „Maandblad voor de geschiedenis der Joden in Nederland” ¹⁾, heeft L. Fuks, bibliothecaris van de Bibliotheca Rosenthaliana te Amsterdam, aan het licht gebracht, dat in de Livraria Montezinos — een Joodse bibliotheek, die gevestigd is aan het Jonas Daniël Meyerplein te Amsterdam — een aantal Amsterdamse Poerimkrantjes bewaard worden, die uit het begin van de 19de eeuw dateren. Deze in het Jiddisch geschreven krantjes behoren tot de bibliografische „rariteiten” en verschenen jaarlijks ten tijde van het Poerimfeest.

Dit feest wordt bij de Joden in Februari of Maart (14 Adar) gevierd ter herinnering aan de geschiedenis, die in de Rol van Esther wordt verhaald. De dag werd ook hier in Amsterdam gekenmerkt door een in het algemeen aan het Joodse leven vreemde uitbundigheid; in de Jodenbuurt werd een soort carnaval gevierd, dat de Vrijdagavond voor het feest begon en **tot** Vrijdagavond na het **feest** werd voortgezet. Door de beklagenswaardige economische toestand, waarin zich de Asj kenazische Joden tegen het einde der 18de eeuw en het begin der 19de eeuw bevonden, kwam aan het zo uitbundig vieren van het Poerimfeest hier ter stede een ontijdig einde. In die tijd kwamen de Poerimkranten op, die — naar men aanneemt — de spelen en optochten van vroeger moesten vervangen. Het was drukwerk, dat bestemd was voor consumenten, die nauwelijks enige eisen stelden op dit gebied.

Een van de schrijvers dezer Poerimkranten dient zich aan als *Sjloume* (dat wil zeggen Salomo) *Duikelaar*: „Ick Sjloume Duikelaar — zegt hij in „Es naje Poerimboech

¹⁾ Jg. I (5708 d.i. 1948), n° 6/7, blz. 162 e.v.

1804) — hob grouse sorg. Der mir noch Poerim ein boech wil ob kaufen, ich woun ouf Uylenburg". Fuks deelt mede, dat Slome Duikelaar leefde in het vierde kwartaal van de 18de en in het eerste kwartaal van de 19de eeuw; hij was dichter, schrijver van kleine komedies en verhalen, schepper van gelegenheidsschriften, uitgever van zijn eigen werk, waarschijnlijk potsenmaker (vandaar zijn naam „Duikelaar”) en . . . schoenpoetser.

Nu vindt men bij Fuks in een noot op blz. 169 het volgende vermeld: „Een zoon of kleinzoon van Sjl. Duikelaar, Abraham Gosler, was jaren lang factotum bij de familie Veersheim en stierf op 80-jarige leeftijd in 1910. Naar mededeling van Mevr. Seeligmann-Veersheim.”¹⁾ Een en ander was voor mij aanleiding om een onderzoek in te stellen in de registers van de Burgerlijke Stand te Amsterdam met het doel de werkelijke naam te trachten te achterhalen van de man, die zich verschool achter de naam „Slome Duikelaar”.

Het factotum van de familie Veersheim was gemakkelijk in de overlijdensregisters te vinden: op 20 April 1911 overleed te Amsterdam *Abraham Hartog Gosler*, oud 89 jaar, geboren te Amsterdam, zoon van Hartog Gerrit Gosler en Rachel Abraham Swalff. Hij bleek te Amsterdam geboren te zijn op 29 Nov. 1821.

Drie personen kwamen nu in aanmerking voor de gezochte: a) de vader van Abraham Hartog Gosler, b) zijn grootvader van vaderskant en c) zijn grootvader van moederskant. De vader, die *Hartog* Gerrit Gosler heette, trouwde te Amsterdam op 1 Dec. 1819; uit de huwelijksacte blijkt, dat hij koopman was te Amsterdam, toenmaals de leeftijd van 35 jaar had bereikt, te Amsterdam geboren was en een zoon van Gerrit *Jacob Gosler*, zonder beroep, en Lea Jacobs. Zijn vrouw Rachel Abraham Swalff, was in 1819 29 jaar oud, geboren en woonachtig te Amsterdam, een dochter van *Abraham Joseph Swalff* en *Annaatje* Jacob Lemoeneman. Bij het huwelijk werden erkend een tweetal zoons: Jacob Hartog, geb. 4 Apr. 1813 en *Moses Hartog*, geb. 1 Febr. 1818. Beide echtelieden legden een acte van bekendheid over dd. 19 Aug. 1819, getekend door de vader Gerrit Jacob Gosler, oud 73 jaar, van beroep venter en woonachtig in de Batavierstraat op Uilenburg, Abraham Simon Kirchheim, venter, wonende op Uilenburg, en Machiel Simon Wolffenbittel, oud 34 jaar, van beroep boekverkoper. Verder legt de man over een verklaring van het Departement van Oorlog, waaruit blijkt, dat *Hartog de Jong*, zoon van Gerrit en van Lea Jacobs als fuselier had gediend bij het 1ste bataljon. Behalve de naam Gosler voerde hij dus ook nog de naam de Jong. Ten slotte stond een acte van onvermogen dd. 19 Aug. 1819 op naam van Hartog Gerrit Gosler, venter met oude goederen, wonende op de *Vlooyenburgergracht*.

Kan nu Hartog Gerrit Gosler, geboren in 1786, geïdentificeerd worden als Slome Duikelaar? Ongetwijfeld niet, immers in de „*Naje bifrorene Poerimkrant*” van 1805²⁾ vertelt Slome Duikelaar van de fantastische belevenissen toen zijn vrouw een kind ter wereld bracht, terwijl hij dit op „*erew* rosj-chodesj Sjewat (d.i. de vooravond van de maand Sjewat) verwachtte” en beklagt zich verder dat hij een huishouden met kinderen heeft „oend kajn brout far sie und kajn brand far *sie*”. Wij zagen, dat Hartog pas in 1813 zijn eerste kind kreeg en in 1805 eerst 19 jaar oud was.

Er blijven nu nog slechts over Gerrit Jacob Gosler, geboren in 1746, de vader van Hartog, en Abraham Joseph Swalff, geboren ca 1745, de vader van Rachel Swalff, die op 26 Juni 1819 te Amsterdam op 74-jarige leeftijd³⁾ overleed.

Het gelukte mij beiden terug te vinden in het Register van Naamsaannemingen, dat thans berust in het Provinciaal Archief te Haarlem. Volgens het Register D fo 68 verklaarde op 31 Jan. 1812 Gerrit Gosler, wonende op Uilenburg no. 7, dat hij behoudt tot familienaam de naam Gosler en tot voornaam Gerrit, dat hij heeft 3 zoons en één dochter, één kleinzoon en geen kleindochters, te weten: Jacob, oud 29 jaar, wonende op Marken, Hartog, oud 27 jaar, en Leendert, oud 24 jaar, beiden ten huize van hun vader, dat genoemde Jacob is gehuwd met *Beletje Emanuel* en dat uit dit huwelijk is verwekt Gerrit, oud 2 jaar. De

1) Mevr. Seeligmann-Veersheim was de moeder van dr. I. L. Seeligmann, de vroegere bibliothecaris van de Bibliotheca Rosenthaliana, thans verbonden aan de Hebreeuwse Universiteit te Jeruzalem.

2) Mogelijk ook van vóór 1805 (1799?).

3) Volgens zijn overlijdensacte was hij viskoper, woonachtig in de Beuzembroekergang, een gang in de Korte Houtstraat. Lea Jacobs overleed 30 Apr. 1816.

acte was alleen door de ambtenaar van de B.S. getekend „*mit hoofde* voornoemde comparant *verklaarde niet te kunnen schrijven*”. Volgens hetzelfde register E fo 27 vo verklaarde op 13 Mei 1812 Abraham Joseph wonende in de Lange Houtstraat no. 13, dat hij aannam tot familienaam de naam Swaluw en tot voornaam Abraham Joseph en dat hij had twee zoons en twee dochters, twee kleinzoons en twee kleindochters, te weten: Joseph, oud 35 jaar, wonende als boven no. 14 (gehuwd met Rachel Josephs, uit welk huwelijk waren verwekt: Joseph, oud 6 jaar, Barend oud 3 jaar, Boeletje, oud 2 jaar en Marianne, oud 1 jaar) Hartog, oud . . jaar, ten huize van zijn vader, Tijtje, oud 24 jaar, wonende te Elburg en Rachel, oud 18 jaar, wonende bij Joseph. Wederom werd de acte alleen door de ambtenaar getekend „*mit hoofde declarant verklaarde niet te kunnen schrijven*”.

Het is duidelijk, dat hiermede de kwestie is opgelost: slechts Gerrit Jacob Gosler, niet Abraham Joseph Swaluw (of Swalff) komt in aanmerking. De woonplaats Uilenburg geeft hier wel de doorslag. Slechts vraagt men zich af: hoe is het mogelijk dat een schrijver in het openbaar verklaart dat hij niet kan schrijven? Waarschijnlijk is de oplossing: hij kon alleen maar zijn naam spellen in het Jiddisch ¹⁾.

In het Woordenboek der *Ned.* taal, dl XIV (1936), blz. 1878 vindt men vermeld, dat Slome Duikelaar eigenlijk de naam is van de held van verschillende Joodse anecdotes, waarin „slome” een vorm is van „Salomo”, en vervolgens ook beschouwd wordt als de verbinding van een bijvoegelijk naamwoord en een zelfstandig naamwoord: iemand, die niet veel presteert, een *sul*, een prul, een *suffer*. „Sloom”, naar het schijnt — zegt genoemd Woordenboek — een jong woord, werd in het gebruik beïnvloed door „loom” en door enkele woorden met „sl”. Men zou kunnen zeggen: van koning Salomo tot „sloom” is voor een woord een belangrijke degradatie! Maar in ieder geval gelukte het door de terloopse aanduiding van een bejaarde dame „Slome Duikelaar” te identificeren.

Mr H. F. WIJNMAN

¹⁾ Ook de acte van bekendheid dd. 19 Aug. 1819 ondertekende Gosler niet, omdat hij verklaarde niet te kunnen schrijven. Daardoor misleid meende ik aanvankelijk dat Abraham Swalff „Slome Duikelaar” was (vgl. mijn artikel in *Winkler Prins Encyclopaedie* dl. VII, 1950, blz. 542), tot ik in het Register van Naamsaannemingen eenzelfde verklaring van deze Swalff vond.

TARIEF VAN DE AMSTERDAMSE ROOYMEESTERS IN 1821

Toen na de in werking treding van de Woningwet in Amsterdam het Gemeentelijk Bouwtoezicht en het Gemeentelijk Woningtoezicht waren verenigd tot één Dienst, heeft de Directeur Ir J. W. C. Tellegen, later Burgemeester van Amsterdam, zijn gedachten over de werkingssfeer van deze nieuwe Dienst in een uitvoerig rapport neergelegd. Zijn hoofddoel was o.m. een strenger toezicht op het naleven van de ingediende en bij de gegeven bouwvergunning behorende tekeningen. Het naleven werd vrij gemoedelijk opgevat. De bouwvergunning werd gezien als een formaliteit, na wier vervulling men zich weer vrij beschouwde.

Het vroeger bestaande college van „Bouwopzichters der Gemeente” achtte zich ook bevoegd *tot* het in vrij grote mate toestaan van afwijkingen. Daarbij kwam dat het aantal bouwopzichters niet was uitgebreid in verhouding tot de omvang van hun werkzaamheden, zodat zij zich *geplaatst zagen tegenover* een onuitvoerbare taak. Hieraan is dan ook toe te schrijven, dat de in 1895 benoemde inspecteur zo weinig voldoening van zijn ambt heeft mogen hebben. „Niet gaarne”, schrijft de Heer Tellegen, „zou ik zelf voor de taak zijn gesteld, die men verwacht heeft dat de inspecteur nagenoeg zonder hulp zou volbrengen. Dit te doen, nadat de gebeurtenissen zijn voorgevallen, als in de jaren 1899 en 1900 plaats hadden, is heel wat gemakkelijker, vooral waar de inspecteur, wel verre van zich door de ondervonden tegenspoed te laten ontmoedigen, met vernieuwde ijver aan de arbeid is getogen en mij krachtig heeft bijgestaan om, in afwachting van de totstandkoming van nieuwe verordeningen, een betere toestand te verkrijgen”.

Om het toezicht naar behoren uit te oefenen wenst de Heer Tellegen de stad in minstens